

Konference Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy

Dne 13. 11. 2002 se uskutečnila v Praze v prostorách Senátu Parlamentu ČR konference „Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy“, kterou uspořádala Stálá komise Senátu pro Ústavu ČR a parlamentní procedury. Účastníky konference, kteří přednesli své referáty, byli vysokoškolská učitelé a specialisté v oblasti ústavního práva, teorie práva či politologie, politici, kteří stáli u zrodu Ústavy ČR, ale i tvůrci výkladu Ústavy, tedy soudci Ústavního soudu ČR. Někteří pojalí svá vystoupení jako oslavu, jiní jako zamyšlení nad vznikem a životem naší ústavy, objevily se i střety mezi názory či dokonce mezi příslušníky jednotlivých institucí. V úvodu konference byl přečten pozdravný dopis prezidenta republiky, jednání se účastnil předseda Senátu Petr Pithart i předseda senátní komise pro Ústavu Jiří Stodůlka, politici (např. J. Ruml, H. Marvanová, M. Uhde, R. Falbr, O. Motejl), významní státní úředníci (L. Voleník) i soudci (P. Kučera, M. Mazanec, E. Wagnerová, P. Varvařovský, V. Güttler).

Konferenci uvedl Jan Filip (PrF MU, Brno), který upozornil na hlavní problémy při vzniku Ústavy ČR i v jejím dalším vývoji, shrnul její hlavní změny a zdůraznil i pro přítomné aktivní politiky, že politik se musí naučit s ústavou žít, nikoli se pít o její obsah.

V první části konference vystoupili pamětníci a skuteční aktéři stojící při vzniku Ústavy ČR. Dle názoru prvního z nich, Jana Kalvody, v textu ústavy chybí podrobnější úprava u těch institutů, které byly v době přijímání Ústavy sporné. Při realizaci Ústavy někdy podle něj politici jednali s tím, že pravidla je možno obcházet, chybný je však při realizaci Ústavy pragmatismus i právní formalismus. Povinná opatrnost by se měla objevit při každé snaze o vylepšení Ústavy, lepší je ji jen „obalovat“ ústavními zvyklostmi. Jako i řada dalších přednášejících si myslí, že hlavní chyba v ži-

votě Ústavy ČR bylo zkrácení volebního období v roce 1998. Jako Jan Kalvoda hodnotil okolnosti vzniku Ústavy ČR z perspektivy vládní, Miloslav Výborný, jeden ze spolu tvůrců Ústavy ČR, se zabýval vznikem Ústavy ČR z perspektivy parlamentní, citoval neznámé historické dokumenty a vysvětlil politické složení i motivy příslušných komisí činných při přípravě Ústavy ČR. Klíčovými problémy při vzniku Ústavy bylo hlasovací kvórum pro přijetí ústavního zákona, zařazení Listiny do textu Ústavy, problematika referenda a územněsprávní členění. Hlasovací kvórum pro změnu ústavy bylo přijato kompromisně, problém Listiny byl vyřešen samostatným způsobem, řešení referenda a územněsprávní problematiky bylo odsunuto. Dle M. Výborného dokumentem „na kusu papíru“, který zachránil Ústavu ČR, aby byla včas přijata, byla písemná dohoda podepsaná v předvečer hlasování o Ústavě v tom smyslu, že nebude přijat žádný pozměňovací návrh, na němž se neshodnou všechny vládní strany. Tomáš Ježek (VŠE, Praha) upozornil na velký význam nezávislosti a síly finančních institucí (jako ČNB, NKÚ nebo Komise pro cenné papíry) pro demokracii. Vojtěch Cepl (soudce ÚS ČR) se zabýval ideou konstitucionalismu, která je korekturou vlády většiny, napětím mezi vládou většiny a vládou práva, potřebou rigidity a stability Ústavy. V diskusi k této části konference zejména o okolnostech vzniku Ústavy ČR se zúčastnili Iva Brožová (předsedkyně NS ČR), Zdeněk Jičínský, Vojtěch Filip a Jiří Vyvadil.

Dále pak vystoupil se svým referátem o teoretické koncepci Ústavy ČR Václav Pavlíček (PrF UK, Praha), optimalizací vyladění rovnováhy ústavního systému ČR z hlediska modelů demokracie se zabýval Michal Klíma (VŠE Praha), referát Aleše Gerlocha (PrF UK, Praha) byl o principiálnosti, účelnosti a účelovosti v kontextu stability a dynamiky ústavního řádu České republiky. Karel Klíma přistoupil k hodnocení Ústavy ČR z pohledu komparatistického.

O dotváření Ústavy judikaturou ústavního soudu a ústavními zvyklostmi přednášel Pavel Holländer (soudce ÚS ČR). Ústava dle jeho pojetí obsahuje principy, určuje cíle, ne však cestu. Všechny ústavní soudy dotvářejí právo jednoduché i ústavní. Holländer upozornil na situaci, kdy Ústavní soud ČR musel reagovat na pravé mezery ústavního práva (otázka počítání času v ústavním právu), na vnitřní rozpornost ústavy (výklad aplikovatelnosti mezinárodních smluv po tzv. euronovele Ústavy). Zdůraznil, že v jemné hře ústavních institucí je nutná vysoká kultura diskuse a kultura sebeomezování. Na tento příspěvek navázal Jiří Malenovský (soudce ÚS ČR) výkladem aplikace a interpretace Ústavy z hlediska euronovely. Zejména zdůraznil, že není možno vykládat pravomoci Ústavního soudu úzkým výkladem čl. 87, neboť novela čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR přinesla nový výklad celé Ústavy tím, že zavázala všechny orgány ČR v prvním článku Ústavy zajistit, aby Česká republika dodržovala závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Z pohledu tohoto výkladu je pak špatná argumentace dovozující, že by snad neměl Ústavní soud zakročit v případě rozporu zákona s mezinárodním závazkem České republiky, a to zejména v oblasti ochrany lidských práv.

Jindřiška Syllová (PSP ČR) se zabývala naplňováním ústavní charakteristiky Parlamentu ČR vlastní činností Parlamentu. Vladimír Mikule (UK, Praha) se pak věnoval problematice územní samosprávy v rozsahu její ústavní úpravy.

Jan Filip na závěr odborné části konference shrnul, že v průběhu konference jsme českou ústavu viděli z pohledu pamětníků, kteří se podíleli na vzniku Ústavy, pro něž je to významná část jejich života, z pohledu kon-

stitucionalistů a z pohledu soudců Ústavního soudu, kteří Ústavu dotvářejí. Vedle textu Ústavy již nyní je významnou součástí materiální ústavy i cca dvacet tisíc rozhodnutí Ústavního soudu, rozhodnutí správních soudů i Nejvyššího soudu, praxe parlamentu, postoje exekutivy k ústavě i praxe orgánů ve volbách. Stručnost Ústavy nám umožňuje dvě cesty: cestu úcty (vážíme si Ústavy a v jejím duchu ji budeme provádět zákony) i cestu arogance (obejdeme Ústavu zákonem).

V návaznosti na odbornou část konference se uskutečnilo slavnostní Shromáždění k 10. výročí přijetí Ústavy, kde vystoupil předseda Senátu Parlamentu ČR Petr Pithart, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Vladimír Zaozálek a místopředseda Ústavního soudu ČR Miloš Holeček. Všichni tito ústavní funkcionáři zdůraznili potřebu úcty k Ústavě, která garantuje vládu práva vedle vlády většiny.

Konference i navazující slavnostní shromáždění (obojí s velmi reprezentativním zastoupením) zdůraznily důležitost Ústavy pro politiku i právo v České republice. Probíhající diskuse poukázaly na živost některých problémů, které zde jsou již od přijetí Ústavy, i na problémy, které vznikají při výkladu či naplňování Ústavy. Bylo velmi podnětné zjistit, v čem vidí problémy české ústavnosti soudci, teoretici i politici – někdy se ve svých stanoviscích scházeli, jinde došlo k zásadnější diskusi. U většiny přednášejících i diskutujících byla patrna snaha aktivně přispět k dalšímu vývoji naší ústavnosti a demokracie, a k tomu patří i pluralita názorů a střetávání mezi nimi.

Z odborné konference Deset let Ústavy České republiky by měl vyjít sborník s přednesenými referáty i některými dalšími příspěvky.

Kateřina Šimáčková